

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שלח תשע"ט¹

חטא המרגלים וחטא המעפילים

לדעתם, להכנס לארץ ישראל.

"בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"

כפי שראינו, משה רבינו מסביר דברים הגיוניים, אבל ישראל לא משתכנעים. מה יש להם לומר כנגד הדברים ההגיוניים של משה רבינו? - טענה מבהילה: "נִתְקַנְּנוּ בְּאֶלְקֵיכֶם וְנִתְאָמְרוּ: בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לְתַת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי הַשְּׂמִידָנוּ!" (שם א, כז). כלומר, אכן השתכנענו שהקב"ה יכול להתגבר על הכנעני והאמורי, אבל יש כאן בעיה אחרת. הבעיה היא, שה' לא רוצה. כל רצונו וכוננתו הוא, "לְתַת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי הַשְּׂמִידָנוּ!"

איזה הגיון יש בטענה הזאת? קשה מאד להבין, איך דור דעה אומר דברי שטות כאלו. הרי הקב"ה עשה להם כל כך הרבה טובות: גאל אותם משעבוד מצרים! קרע להם את הים! נלחם להם בעמלק! הוריד להם מן כול בוקר! וילִשְׁבֵת - לחם משנה! נגלה אליהם בהר סיני במראָה שלא היה עם בעולם שראה כמותו! נתן להם תורה ומצוות! וכל זה נעשה, כדי "לְתַת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי הַשְּׂמִידָנוּ"? ... קשה להבין איך אפשר לומר דברים כאלו (עיין הערה³). אמנם רש"י מסביר, שמחשבתם של ישראל (שה' שונא אותם) נבעה מזה שהם שנואו את ה', אבל גם אחרי דבריו הקדושים, עדין קשה להבין: מה סברו ישראל? הרי אם כך היא האמת - שה' שונא אותם ורוצה להשמידם - למה עשה להם את כל הטובות האלו? היה יכול להשאיר אותם בְּמִצְרַיִם, והמצרים היו משמידים אותם בשמחה⁴! קשה להבין, איך דור דעה נתפס למחשבה כל כך בלתי הגיונית.

לעומת הילך המחשבה של ישראל בפרשת המרגלים, מוצאים גם הלך מחשבה אחר, במקום אחר ובזמן אחר. על הרבה פחות מהניסים שראו ישראל במצרים ועל הים - על נס אחד בודד, של ראיית מלאך ה' עולה באש השמימה (שופטים יג, כ) - אומרת אשת מנוח לבעלה, שחשש שמא ימותו (בגלל מה שראו): "לו חָפֵץ ה' לְהַמִּיתָנוּ, לֹא לָקַח מִיָּדְנוּ עֲלֵהּ וּמִנְחָה, וְלֹא הִרְאָנוּ אֶת פֶּלְאֵהּ, וְכַעַת לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ פְּזֹאת" (שם, כג). היא מבינה, שאם זה עתה לקח ה' מידם קרבן, והראה להם נס גדול כזה, הרי לא עשה זאת כדי להמיתם, אלא כדי לרומם אותם לקראת היעוד שיעד להם - הולדת נזיר אלקים (שמשוך) וגידולו. והנה, גם מישראל לקח ה' עולה ומנחה - במצרים (קרבן פסח) ובמעמד הר סיני (שמות כד, ה) - והראה להם הרבה יותר ניסים ממה שהראה למנוח ולאשתו, וגם השמיע להם הרבה יותר - עשרת הדברות, ומצוות נוספות שקבלו בסיני, והבטחות על א"י - וא"כ גם הם היו צריכים להבין, ש"לו חָפֵץ ה' לְהַמִּיתָנוּ, לֹא לָקַח מִיָּדְנוּ עֲלֵהּ וּמִנְחָה, וְלֹא הִרְאָנוּ אֶת פֶּלְאֵהּ, וְכַעַת לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ פְּזֹאת". איך יתכן אפוא, שבדור דעה שכזה, דור של ענקים, בעלי השגות גבוהות, אף אחד לא הבין זאת, ובמקום זה הם אומרים, "בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ

"שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים... וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי

עֵינֵיכֶם"

הקב"ה אומר למשה: "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, וְיִתְרוּ אֶת אֶרֶץ פְּנֵעַן" (במדבר יג, ב). האנשים נשלחים, וכידוע יצאה מזה תקלה גדולה. למה יצאה התקלה? אפשר שהתשובה לכך רמוזה בסוף הפרשה. התורה מצוה שם: "וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם" (שם טו, לט). מה פירוש "לֹא תִתּוּרוּ"? וכי אסור לאדם להשתמש בעינים?! כשה' אמר למשה "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיִתְרוּ אֶת הָאָרֶץ", עם מה הוא רצה שיתוּרוּ? לא עם העינים?! ... וכן אדם שרוצה לחצות כביש, האם אסור לו לתור בעיניו אם יש מכוניות או אין מכוניות? או אם הרמזור ירוק או אדום? הרי אם לא ישתמש בעיניו, רחמנא ליצלן ממה שעלול לקרות!

התשובה היא, שאמנם מותר להשתמש בעינים, וגם צריך לעשות כן, אבל אסור שהעינים תהיינה המנהיגות שלנו. העינים צריכות רק לדווח: יש מכונית, אין מכונית. אור ירוק, אור אדום. אבל לפסוק אם לחצות את הכביש או לא - זה צריך להשאיר לשכל.

כך גם לגבי כיבוש הארץ: העינים צריכות רק לראות. "וּיְרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֶה הוּא" (שם יג, יח). אבל להחליט האם לפי מה שראו העינים אפשר או אי אפשר להכנס לארץ ישראל - את זה צריך להשאיר לשכל. והשכל הרי אומר, שאפשר להכנס לארץ, למרות הענקים והערים הבצורות שראו שם המרגלים. כי מי שהִקֵּה והרג ברגע אחד את כל בכורי מצרים, וקרע את הים, והטביע בתוכו את פרעה ואת כל חילו, ונלחם לנו בעמלק, יוכל גם להכות את הענקים בארץ כנען, ולהתגבר על הערים הבצורות.

ואם השכל של המרגלים ושל ישראל לא חושב על כך מעצמו - הרי משה רבינו מזכיר להם זאת, כפי שמוכח בפרשת דברים: "וְאִמְרָ אֲלֵכֶם, לֹא תַעֲרֹצוּ וְלֹא תִירְאוּ מֵהֶם. ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵלֵךְ לְפָנֵיכֶם, הוּא יִלָּחֶם לְכֶם, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתֶכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם" (דברים א, כט-ל). הרי לא רק את הענקים והערים הבצורות ראייתם בעיניכם. יש עוד דברים שראיתם בעיניכם. לפני קצת יותר משנה ורבע נִמְאָז מכת בכורות, עד ליל תשעה באב שבו המרגלים מתלוננים, ראייתם כיצד הרג ה' את כל בכורי מצרים ברגע אחד. ובמתן תורה, "פִּתַּח לָהֶם (הקב"ה) שבעה רקיעים... וראו² שהוא יחידי" (רש"י שם ד, לה). זכו להגיע להכרה ברורה, שאין בעליונים ובתחתונים שום כח מלבדו ית'. ואם כן, מה יש לפחד מהענקים ומן הערים הבצורות? ...

מי שאין לו שכל לעשות את החשבון הזה בעצמו, יכול לסמוך על השכל של משה רבינו, שעשה עבורו את החשבון. אבל המרגלים לא עושים כך ולא סומכים על משה, אלא הולכים אחרי עיניהם, ואם העינים ראו ענקים וערים בצורות - אי אפשר,

אי אפשר מכח הקושיות להתנגד לרצון ה'. אם ה' מסייע את עמוד הענן לפני ישראל, ועמוד הענן נכנס לא"י, צריכים להכנס לא"י, וטענה של "סכנת נפשות" ו"פיקוח נפש" לא מועילה כאן. אם היו באים סתם מכח מְצַנֵּה להכנס לא"י - פיקוח נפש היה דוחה את המצוה הזו. אבל כשה' במפורש אומר להכנס לא"י - כאן אין שום דחיות והיתרים שלא לקיים את הציווי. במקרה זה צריך לשמוע בקול ה', גם אם משמעות הדבר היא לההרג. התורה הרי מצוה אותנו: "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (דברים ו, ה), אפילו הוא נוטל את נפשך (ברכות נד, א). נכון שברוב המצוות אין חיוב של "אפילו נוטל את נפשך", רק בשלוש עבירות החמורות, אבל אם ה' אומר במפורש להכנס לא"י, אז אין היתר של פקוח נפש. במקרה זה צריך לשמוע בקול ה' בכל מצב, בלי התחממות ובלוי קושיות.

אבל גם אם רוצים להתחכם ולהקשות קושיות, היו צריכים להבין שא"י היא ארץ הקודש, ובארץ הקודש יש מקום להנהגה ניסית עוד יותר מאשר במדבר! ככל שמקום מקודש יותר, הוא יותר מיוחד להשראת השכינה, ויותר מוכן לגילוי כבוד השכינה, ע"י הנהגה ניסית שמעל דרך הטבע. בבית המקדש הרי היו עשרה ניסים קבועים (יומא כא, א), וכן ארץ ישראל כולה מוכנה יותר לנסים מאשר חוץ לארץ. אמנם בשעת הצורך ה' עושה נסים גם בחו"ל, אבל א"י היא מקום המוכן עוד יותר לנסים, לא פחות מאשר חוץ לארץ. ממילא, אם במדבר יכלו ללכת בהנהגה ניסית, כל שכן שיכולים ללכת בהנהגה ניסית בא"י.¹⁰

הקב"ה הרי אמר לישראל, "באו ורשו את הארץ" (דברים א, ח) "אין מערער בדבר, ואינכם צריכים למלחמה!" (רש"י שם¹¹). אם לא היו שולחים מרגלים לרגל את הארץ, לא היו זקוקים למלחמה ולכלי זין כדי לכבשה (רש"י שם). היו כובשים אותה בקלות, למרות הענקים והערים הבצורות שהיו שם. "כי הם לבדם יפנו ויברחו, או ימותו בלתי מלחמה" (ספורנו שם). הגויים היו כבר בורחים מעצמם, או מתים בלי מלחמה. רק בגלל שישאל הכניסו את עצמם למהלך של מלחמה כדרך הטבע ע"י שליחת מרגלים, הורידו עצמם למדרגה כזו, שהיו צריכים באמת להלחם בנשק. אמנם היו נסים רבים גם בימי יהושע, הקב"ה בוקע את מי הירדן כדי שיוכלו ישראל להכנס לארץ (יהושע ג, טז), משליך אבני אלגביש מן השמים במורד בית חורון (שם י, יא), מעמיד את השמש והירח בגבעון (שם, יג), אבל בכל זאת, היו זקוקים גם לכלי מלחמה. בלי כלי מלחמה לא היו יכולים לירש את הארץ.

רש"י הרי כותב (דברים א, ח), שאם לא היו ישראל שולחים מרגלים לרגל את הארץ, לא היו זקוקים למלחמה ולכלי זין כדי לכבשה. היו כובשים אותה בקלות, למרות הענקים והערים הבצורות שהיו שם. הגויים היו כבר בורחים מעצמם, או מתים בלי מלחמה (ספורנו שם). רק בגלל שהכניסו את עצמם למהלך של מלחמה כדרך הטבע ע"י שליחת מרגלים, הורידו עצמם למדרגה כזו, שהיו צריכים באמת להלחם בנשק. אמנם היו נסים רבים גם בימי יהושע, הקב"ה בוקע את מי הירדן (יהושע ג, טז), משליך אבני אלגביש מן השמים במורד בית חורון (שם י, יא), מעמיד את השמש והירח בגבעון (שם, יג), אבל בכל זאת, היו זקוקים גם לכלי מלחמה. בלי כלי מלחמה לא היו יכולים לנצח. קיצור הדברים - המרגלים חשבו שבא"י לא יהיו ניסים. מפני זה לא הועיל מה שמשא מדבר אליהם, "הרי ראינו את נסי מצרים ואת נסי המדבר" וכו'. הם חושבים שאין מזה ראייה;

מְצַנֵּה, לַתּוֹת אֲתוֹנוּ בְּיַד הַקָּמָרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ? הרי כל מה שטענה אשת מנוח לבעלה, ניתן לטעון לישראל הרבה יותר!

ההסבר היחיד שעולה בדעתי לומר על כך הוא, שכוחו של היצר הרע הוא כנראה גדול מאד. בשלמא המרגלים ראו בא"י ערים בצורות ובני ענקים, ולכן הם מבוהלים. אבל מה ראו ישראל? הם לא ראו כלום! ראו רק את המרגלים מבוהלים, אז ממילא גם הם נבהלים. המרגלים הרי אינם אנשים פשוטים. הם אנשים חשובים. "פְּלִמְסֵי אֲנָשִׁים, רְאִישֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה" (במדבר יג, ג). הם מוחזקים כצדיקים וחסידים, וכגדולי ישראל (רש"י שם⁵). אמנם שנים מהם אומרים שאפשר לעלות לארץ, אבל עשרת האחרים הרי מבוהלים ומפחדים⁶, וזה משפיע. אמנם השכל אומר, שמה שמשא רבינו אומר, ומה שיהושע וכלב אומרים, זאת האמת, אבל ישראל נמשכים אחר המראה, ולא אחר השכל, ולכן - "וַתִּשָּׂא פֶלְ הַעֲדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם, וַיִּכְבְּוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא" (שם יד, א). אמנם הבכיה נמשכת רק לילה אחד, למחרת רוצים כבר לעשות תשובה ולהכנס לא"י, אבל גם הלילה האחד הזה היה לילה אחד יותר מדי. "אותו הלילה ליל תשעה באב היה. אמר להן הקב"ה לישראל: אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני אקבע לכם בכיה לדורות" (סנה' קד, ב), על שני מקדשים שיחורבו ביום הזה⁷. הכל בגלל שלילה אחד האמינו למרגלים, ומאסו בארץ חמדה.

ממה חששו המרגלים?

כפי שהזכרנו, קשה להבין, למה המרגלים לא מבינים, שמי שהקפה ברגע אחד את כל בכורי מצרים, יכול גם להכות את הענקים בארץ כנען ולהתגבר על הערים הבצורות. אנו צריכים לזכור את מכת בכורות מלפני אלפי שנים. אבל הם הרי חיו את זה! מעשה המרגלים אירע קצת יותר משנה לאחר מכת בכורות ושאר מכות מצרים. איך הם לא מבינים, שמי שהרג כל בכור בארץ מצרים, יכול גם להכות בארץ כנען? משה מזכיר להם את גבורות ה', אבל הכל לא משפיע עליהם.

יכול להיות שהמרגלים חשבו, שיש הבדל בין הנהגת ה' בחו"ל להנהגת ה' בארץ ישראל⁸. במדבר ה' נותן לאכול מן, אבל בא"י לא יאכלו מן. בא"י יאכלו בדרך הטבע - יחרשו ויזרעו ויקצרו. ממילא, סבורים המרגלים, שרק במצרים ובמדבר ה' מְפָה כל בכור ברגע אחד וכד', אבל בארץ ישראל לא תהיה הנהגה כזו. בא"י נצטרך להתגבר על האויבים בדרך הטבע, ובדרך הטבע - אי אפשר להתגבר על ענקים וערים בצורות וכל מה שהמרגלים מספרים⁹. יתכן שהמרגלים סברו שהנהגה הניסית שבמדבר שייכת למשה רבינו. כשמשא רבינו עומד בראש - יש הנהגה ניסית. אבל הרי אלדד ומידד מתנבאים - לפי דעה אחת בגמרא (סנה' יז, א) - שמשא ימות במדבר, ויהושע יכניס את העם לא"י. כשיקרה כך, מי יודע אם תמשיך ההנהגה הניסית של הקב"ה עם ישראל. אולי אז כבר לא יהיו ניסים. לכן הם מפחדים. "לא נוכל לעלות אל הָעָם, פִּי חֲזָק הוּא מִפְּנֵינוּ" (במדבר יג, לא).

אלא שמה שהמרגלים היו צריכים להבין הוא, שראשית כל - לא מתחכמים נגד ה'. גם לו היה צדק בדברי המרגלים, שחששו מהנהגה טבעית שתהיה בא"י, זו עדין אינה סיבה מוצדקת שלא לשמוע בקול ה'. אם ה' אומר להכנס לא"י, צריך להכנס לא"י. אם יש לך קושיות, אז יש לך קושיות. רוצה לקבל תשובה? - תשאל את משה רבינו. משה לא יודע? - ישאל את הקב"ה. אבל

להראות שהעיקר הוא רצון ה'. מבחינתם, העיקר זה ארץ ישראל, וזוהי טעות, כי לא א"י היא העיקר, אלא רצון ה'. אם ה' ירצה, הוא יושיב אותנו גם באוגנדה וגם במקום אחר. אלא שה' בחר להושיב אותנו בארץ כנען, לכן צריך ללכת לארץ כנען. אבל העיקר הוא רצון ה', ובלי רצון ה', גם אם האקלים יהיה מצויין, וכל הערים הבצורות תעלמנה מן האופק, וכל הענקים ישתחוו לכם - הכל לא יעזור. לא תצליחו להתיישב בא"י. את הנקודה הזאת הם לא הפנימו מספיק. זה מה שהתורה רוצה שנדע, שכיבוש הארץ לא תלוי בעצמה צבאית וכיו"ב, אלא ברצון ה', כמו שאומר כלב - "אם תפץ פנו ה', ונהביא אתנו אל הארץ הזאת" (שם, ח). זהו התנאי - "אם תפץ פנו ה'". בלי זה - אי אפשר להצליח.

מלחמות - אני עשיתי (ע"ז ב, א)

גם בדורות מאוחרים יותר, רואים שרק על פי דבר ה' אפשר לנצח במלחמה.

בימי צדקיהו נלחמים במסירות נפש נגד הכשדים, וירמיהו אומר להם שאין טעם למלחמה הזאת. "כי תלחמו את הפשדים - לא תצליחו!" (ירמיהו לב, ה) "כי אם הפיתם פל חיל פשדים הנלחמים אתכם, ונשארו בם אנשים מדקרים איש באהלו - יקומו ושרפו את העיר הזאת באש" (שם לו, י). גם אם תפכו את כל חיל כשדים, וישארו בם אנשים פצועים ומדוקרים בלבד - הם יקומו ויכבשו את ירושלים! מפני שלא גודל הצבא קובע, ולא מצב החיילים קובע, אלא רק דבר ה' קובע. ממילא, אם ה' אומר שעליכם לעשות שלום עם נבוכדנצר ולא להילחם בו, ואתם כן נלחמים - לא תצליחו. אם הולכים עם דבר ה' - הכל מצליח והולך. כשהולכים נגד דבר ה' - שום דבר אינו הולך.

לעומת זאת, בימי חזקיהו, כמעט אין חיילים שילחמו נגד סנחריב מלך אשור, שעולה לירושלים עם צבא גדול ועצום, ובכל זאת ישעיהו הנביא מנבא בשם ה' שסנחריב לא יצליח לכבוש את ירושלים. "לא יבוא אל העיר הזאת, ולא ירבה שם חץ... ונגותי אל העיר הזאת להושיעה" (מל"ב יט, לב-לד). וכמובן, זה מה שקורה: "ויהי בלילה ההוא, ויצא מלך אשור, ונחמה אשור מאה שמונים ותמשה אלף, וישפיתו בבקר ונהגה כלם פגרים מתים" (שם, לה). כי אם ה' רוצה להציל את ירושלים - שום דבר לא יעזור לסנחריב. הוא לא יצליח לכבוש את ירושלים, גם אם יביא עמו את הצבא הגדול ביותר בעולם.

כשסנחריב עולה על ירושלים - חזקיהו מתמלא בבטחון בה' (בעקבות נבואתו של ישעיהו, כנ"ל), ומחזק גם את העם לבטוח בה': "חזקו ואמצו, אל תיראו ואל תחתו מפני מלך אשור, ומלפני פל הקמון אשר עמו, כי עמנו רב מעמו. עמו זרוע בשר, ועמנו ה' אלקינו, לעזרנו ולהלחם מלחמתנו. וישפכו העם על דברי חזקיהו מלך יהודה" (דברי"ב לב, ו-ח). ובכל זאת, כדי להקשות על מלך אשור, סותם חזקיהו את מוצא מימי גיחון העליון (שם, ל) "לאמר: למה יבואו מלכי אשור, ומצאו מיס רבים" (שם, ד). על השתדלות מועטה זו אומרת הגמרא, שלא הודו לו חכמים (ברכות י, ב). אמנם חזקיהו היה אחד הצדיקים הגדולים שהיו בעם ישראל, וביקש הקב"ה לעשותו משיח [בגלל צדקותו המופלגת, ובגלל שדאג שלא יהיה בימיו שום עם הארץ בארץ יהודה (סנה' צד, ב)], אבל כאן - הוא נכשל. הרי ה' כבר הבטיח ואמר "ונגותי אל העיר הזאת להושיעה", וא"כ היה צריך לבטוח בה' ולא לסתום את המעין¹³ (רש"י פסחים נו, א). אין

אמנם במצרים ובמדבר היו ניסים, אבל בא"י ההנהגה היא על פי הטבע. אך כאמור, זוהי טעות. כי א"י היא מקום המוכן עוד יותר לניסים.

חטא המעפילים

לאחר חטא המרגלים, כשמה מודיע לישראל שנגזר עליהם שלא להכנס לארץ, מה עושים בני ישראל? - "וישפמו בבקר, ויעלו אל ראש ההר לאמר, הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו" (במדבר יד, מ). רוצים לעשות תשובה. תשובה עושים בדבר שנכשלו בו¹². אם אתמול נכשלו בזה שפחדו יותר מדי מן האמורי וייחסו משקל לענקים ולערים הבצורות, הרי שהיום הם לא מייחסים להם משקל ומוכנים להלחם בהם. ואם אתמול הם פחדו לעלות אפילו עם ארון הברית ועם משה, היום הם מעזים לעלות בלי הארון ובלי משה. למרות שמה אומר להם לא לעלות, ושהם לא יצליחו, וארון ה' לא נוסע איתם למלחמה הזו - הם הולכים במסירות נפש, בלי משה ובלי הארון. לכאורה עשו כאן המעפילים תשובה מעולה מאד. עקירת החטא מן הקצה אל הקצה. אבל ה' לא מקבל את התשובה הזו, והם ניגפים לפני הכנענים. "ויקד העמלקי והפנעני וישב בהר ההוא, ויפוס ויפתו עד החרמה" (שם, מה). בפרשת דברים מסופר עוד, שאחרי המפלה הזאת ישראל שבים ובוכים ורוצים לעשות תשובה. "ותשבבו ותבכו לפני ה'" (דברים א, מה). אבל תגובת ה' היא - "ולא שמע ה' בקלכם, ולא האזין אליכם" (שם). התשובה אינה מתקבלת.

למה ה' לא מקבל את התשובה הזאת? ולא רק שהיא לא מתקבלת! הקב"ה עוד מחשיב את מעשה המעפילים לחטא! על צלפחד כתוב, "כי בתטאו מת" (במדבר כז, ג); ופירושו חז"ל (לפי דעה אחת), שהכונה היא, שהיה מן המעפילים (שבת צז, א). הרי שמעשה המעפילים נחשב לחטא. למה זה חטא? למה זה לא נחשב למעשה של תשובה?

התשובה לשאלה זו היא, שאין כאן שום מעשה תשובה מצד ישראל! הרי מה אמרו להם אתמול? - שלא הענקים והערים הבצורות קובעות אם אפשר לכבוש את ארץ ישראל, ולא כמות החיילים שיש לכנענים קובעת, אלא רק דבר ה' קובע. שיהיו לכנענים כמה חיילים שיהיו - רק דבר ה' קובע! אם ה' רוצה, אפשר לכבוש את א"י בלי חיילים ובלי שום דבר.

אבל כל זה היה לפני החטא. אחרי החטא - הכל השתנה. ה' לא רוצה כעת שישראל יכנסו לארץ. נגזר עליהם למות במדבר, ולא להכנס לארץ (במדבר יד, כא-לה). ממילא, אם הם מנסים לכבוש את א"י בלי דבר ה', הם לא מתקנים את החטא, אלא שונים בו. אתמול, כשדבר ה' היה ללכת לא"י - לא רציתם לשמוע לו. והיום, שדבר ה' הוא לא ללכת לא"י - אתם שוב לא רוצים לשמוע לו! מעשה המעפילים, אפוא, איננו תיקון החטא, אלא תוספת על החטא. שוב הם אינם מבינים, שרק דבר ה' קובע, ורק דבר ה' יכול להכניס אותם לא"י. הולכים אחר העיניים. חושבים שאם הם גבורים וחזקים, יוכלו לכבוש את הארץ. וזה לא כך. בלי דבר ה' - אין מה ללכת לא"י. אמנם ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצוות שבתורה (תוספתא ע"ז פ"ה ה"ב), אבל זהו רק כשה' אומר ללכת לארץ ישראל. אך כשה' אומר לא ללכת - אין מצוה ללכת לארץ, ואם הולכים אליה, אין כאן שום מצוה, רק עבירה. נמצא, שהמעפילים לא עושים את התשובה הנכונה,

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

צורך בהשתדלות נוספת אחרי הבטחת ה'¹⁴.
צריך להגיע להכרה ברורה שאין עוד מלבדו, לא מלאכים
ולא שרפים, לא ענקים ולא ערים בצורות. אין עוד מלבדו.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה.
הקשר בפרשת שלח לדעת הרב שליט"א: "וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (במדבר יג, ב) ⇔ "וְלֹא תִתְּרוּ אֶתְרֵי לְבַבְכֶם וְאֶתְרֵי עֵינֵיכֶם" (שם טו, לט).
קשר נוסף: "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֵהָהָרָא" (שם יג, יח) ⇔ "וְהִיָּה לְכֶם לְצִיצַת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" (שם טו, לט).
קשר נוסף: "וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נִתָּן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם יג, ב) ⇔ "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים" (שם טו, מא).
[הקשר: ה' הוציא את ישראל מארץ מצרים (בסוף הפרשה) - ה' נתן לישראל את ארץ כנען (בתחילת הפרשה)].
2. כמוכן, אין הכוונה כאן לראייה חושית, אלא לראיית השכל.
3. אמנם לאחר חטא העגל העלה גם משה את החשש שמא אם יעניש ה' את ישראל וישמידם במדבר, יאמרו המצרים, "מִכְּלֵי יְכַלֵּת ה' לְהִבְיָאֵם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם, וּמִשָּׁנָתוֹ אוֹתוֹם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם בְּמִדְבָּר" (דברים ט, כח). וביאר שם הרמב"ן טעם טענה זו, שהמצרים יאמרו, "כי גם בהיותם במצרים ראה (ה') שאין יכולת בידו להביאם אל הארץ אשר דבר להם באזני המצריים, ועל כן שָׁנְאָם" - כדרך המלכים, שכאשר הם מבטיחים למישהו איזה חסד או מתנה ואינם יכולים לקיים את הבטחתם, הם הורגים אדם זה, מפני שהוא גורם להם בושה וכלימה. ואולם כבר ביאר שם הרמב"ן, שטענה זו היתה שייכת רק לאחר חטא העגל, שהיה בסמוך לצי"מ במקום ובזמן (תשעים יום לאחר שיצאו ממצרים). אבל לאחר חטא המרגלים, שהיה יותר משנה לאחר חטא העגל, וכבר היו סמוכים אז לא"י, לא היה שייך לטעון כי "היתה השנאה הזאת בהם במצרים טרם שהוציאם משם" (לשון הרמב"ן), "וּמִשָּׁנָתוֹ אוֹתוֹם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם בְּמִדְבָּר". שהרי א"כ, היה לקב"ה להרגם בסמוך לצי"מ, ולא להמתין זמן רב כ"כ. ובקיצור: הטענה כי "בְּשָׂנְאָת ה' אֶתְנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" לא היתה שייכת עוד בזמן חטא המרגלים.
4. אמנם הרמב"ן כתב, שהיה מקום לומר שה' לא רצה להשמיד את ישראל במצרים כדי לא לחלל את שמו בגוים, ולכן "הוציאם ממצרים להמיתם במדבר במקום שלא יִדָּע מה היה להם" (רמב"ן דברים ט, כח), אך גם אחרי תירוץ זה, עדין ישאר קשה, למה נתן להם תורה בסיני, ולמה עשה להם נסים רבים כל כך במדבר, במן ובבאר, ובענני כבוד ועוד.
5. וכן על הפסוק "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי בְּלֶכֶם, וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיִּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ... נֶאֱקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אָנָשִׁים" וכו' (דברים א, כב-כג), פירש רש"י: "נֶאֱקַח מִכֶּם - מן הברורים שבכם, מן המסולתים שבכם".
6. ובעשרת המרגלים הללו היו כאלו, שהיו עוד יותר גדולים מיהושע וכלב בחכמה ובכבוד (רמב"ן במדבר יג, ד).
7. וזהו מידה כנגד מידה: כיון שמאסו בארץ חמדה, נגזר עליהם לגלות ממנה, כמו שנאמר: "וַיִּמָּאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֲמֵדָה, לֹא הֶאֱמִינוּ לְדִבְרֵי ה', וַיִּרְגְּזוּ בְּאֶהְלִיָּהֶם... וַיִּשְׂא אֱדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בְּמִדְבָּר, וּלְהַפִּיל זֶרְעָם בְּגוֹיִם וּלְוַחֵם בְּאֶרֶץ חֲמֵדָה" (תהלים קו, כד-כו. ועי' רמב"ן בפרשתנו - במדבר יד, א). ובכיה זו שקבע הקב"ה לדורות, יש בה תיקון על הבכיה הראשונה. ובפעם הראשונה בכר מחמת שלא ידעו להעריך את א"י, ולא רצו להכנס אליה. ובגלל זה נקבעה להם בכיה לדורות, שיבכו דוקא מחמת שמעריכים את המקדש וא"י, ומצטערים על הפסדו.
8. כך באמת מבואר במהר"ל, שהמרגלים רצו להשאר במדבר, מפני ששם היתה ההנהגה ניסית, ואילו בא"י ההנהגה טבעית (מהר"ל בחידושי אגדות סוטה לד, ב). וכתב המהר"ל: "וכל הדברים האלו מופלגים ועמוקים מאד מאד" (שם).
9. וזהו עומק דברי המרגלים, שאמרו: "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ" (במדבר יג, לא), ופירש רש"י: "חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ - כביכול כלפי מעלה אמרו". וכדברי הגמרא: "כביכול, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם". וקשה לומר שהתכוונו לדברים כפשוטם. אלא י"ל בכוונתם, שלא האמינו שעל פי דרך הטבע יש אפשרות להתגבר על יושבי הארץ. ובדרך נס - הרי כבר נזכר למעלה, שהמרגלים סברו שהקב"ה לא ינהג בהנהגה ניסית בא"י.
10. ובספרים מבואר, שהיה צדק מסויים בדברי המרגלים, שבא"י ההנהגה היא טבעית יותר. אלא שטעותם היתה, שהם סברו שהנהגת א"י היא טבעית לגמרי, בלי שום נס כלל. בעוד שהאמת היא, שהנהגת א"י היא בדרך של נס בתוך טבע, שהנס מלוכש בתוך טבע ואינו ניכר.
11. וְרָמַז לַזֶּה גַם אוֹנְקְלוֹס, שתירגם: "בִּאֵר וְרָשׁוּ" - "עָלוּ וְרָשׁוּ סִינׁוּ", שהוא לשון אחיזה והתנחלות [סמ"ך וי"ן מתחלפות], כתירגם "וַיִּצְחָזוּ בָהּ" (בראשית מז, כז) - "וַיִּצְחָסְנוּ בָהּ". והיינו, כאדם שנכנס לאחוז בנחלה הנתונה לו, בלא מאבק ומלחמה. וכן תרגם אוֹנְקְלוֹס בַּפְּסוּק "עָלָה רֵשׁ" (דברים א, כא) - "סָק אֶתְ סִינׁוֹ", שגם הוא נאמר קודם חטא המרגלים (שנזכר רק בפסוק שאחרי זה). אבל "הַחֵל רֵשׁ" שבמלחמת סיחון (שם ב כד, ושם ב לא) תירגם אוֹנְקְלוֹס "שָׁרִי לְתַבְּכֵי יָהּ", שהוא לשון גירוש, שלזה נצרכת מלחמה, כי זה היה כבר לאחר חטא המרגלים שנזכר קודם (שם א, כב-מ), ואז נצרכו כבר לכלי זין.
12. עי' יומא (פו, ב): "היכי דמי בעל תשובה? - אמר רב יהודה... באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום".
13. בכתוב מסופר, שחזקיהו סתם לא רק את מוצא מימי הגיחון העליון (דהיי"ב לב, ל), אלא גם מעינות נוספים (שם, ג-ד). ואולם בחז"ל מוזכר רק שלא הודו לו על סתימת מי הגיחון (ברכות י, ב), ומשמע שעל סתימת שאר המעינות לא היתה לחז"ל ביקורת. וכנראה שזה מהטעם הפשוט, שסתימת שאר המעינות נעשתה לפני נבואתו של ישעיהו, כפי שנראה מסדר הכתובים, וא"כ לא היה כל פגם בפעולה זו, שהיא בכלל ההשתדלות המותרת באותן נסיבות. ואולם סתימת מי הגיחון היתה לאחר נבואתו של ישעיהו, כמבואר ברש"י (פסחים נו, א), ולכן על זה לא הודו לו חכמים, כי אחרי נבואתו של הנביא, אין עוד צורך בהשתדלות נוספת. [ועי' מהרש"א בחי' אגדות (ברכות י, ב) שיישב באופן אחר].
14. החיד"א ב"שם הגדולים" מביא בענין זה סיפור מעניין: בימים בהם שהה רבי חיים ויטאל (תלמידו הגדול של האר"י ז"ל) בירושלים, בא אליו שר ישמעאלי תקיף אחד בשם אַבּוּ סִיפִין, ודרש ממנו לאַתֵּר בתוך שעות ספורות את מוצא מי הגיחון שסתם חזקיהו המלך ולפתוח אותו, ואם לא יעשה כן - דמו בראשו. עשה רבי חיים ויטאל קפיצת הדרך ובא לדמשק, כדי לברוח מפני השר הרשע. נגלה אליו רבו האר"י ז"ל בחלום, ואמר לו: הסכלת עשו! כי זה השר הוא גלגול סנחריב, ולכן נקרא אַבּוּ סִיפִין, שבערבית פירושו אַבִּי הַחֲרָבוֹת, ואתה יש בכך ניצוץ חזקיהו המלך, והיתה שעת הכושר לתקן ולפתוח מי הגיחון, כי לא ברצון חכמים עשה חזקיהו המלך ע"ה, ובוזה היתה התחלת דגאולה... אמר לו רבי חיים ויטאל: אחזור לירושלים לפתחו? אמר לו: כבר חלפה השעה, ואין עתה העת לחזור ולתקן זאת (שם הגדולים - בערך רבי חיים ויטאל). [ועי' ב"בן יהוידע" (פסחים נו, א) ד"ה (ודע) מה היה סופו של אבּוּ סִיפִין זה, ומה ארע לקברו שבבגדאד].